

CZU: 657.28:004.738.5(478)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4461364>

PROBLEMELE ȘI PERSPECTIVELE UTILIZĂRII PLĂȚILOR FĂRĂ NUMERAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Mihail GÎRLEA, Ana BERDILĂ-CÎRLAN*

Universitatea de Stat din Moldova

*Academia de Studii Economice din Moldova

Instrumentele de plată fără numerar prezintă o serie de avantaje comparativ cu utilizarea numerarului, acestea fiind pe larg utilizate în țările dezvoltate. Cel mai frecvent utilizate instrumente de plată în practica internațională sunt cardul de plată, transferul de credit și debitarea directă. În vederea facilitării utilizării transferului de credit și a cardurilor se utilizează serviciile de gestiune a conturilor de plăți de la distanță din gama e-payments (internet-payments, mobile-payments, etc.) pentru efectuarea plăților. În Republica Moldova, cel mai utilizat instrument de plată este cardul de plată, iar debitarea directă deține o pondere modestă comparativ cu media europeană. Aici ponderea plăților fără numerar de către consumatori este încă foarte mică comparativ cu cifrele înregistrate la nivel internațional. În acest articol vor fi analizate cauzele utilizării scăzute a plăților fără numerar la nivel național și perspectivele acestora.

Cuvinte-cheie: *instrumente de plată fără numerar, card de plată, transfer de credit, debitare directă, internet-payments, mobile-payments.*

PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF USING NO CASH PAYMENTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Non-cash payment instruments have a number of advantages over the use of cash, which are widely used in developed countries. The most commonly used payment instruments in international practice are: the payment card, credit transfer and direct debit. In order to facilitate the use of credit transfer and cards, the services of managing remote payment accounts from the range of e-payments (internet-payments, mobile-payments, etc.) are used to make payments. The most used payment instrument in the Republic of Moldova is the payment card, and direct debit has a modest share compared to the European average. In the Republic of Moldova, the share of non-cash payments by consumers is still very small compared to the figures recorded internationally. This article will analyse the causes of the low use of non-cash payments at national level and their prospects.

Keywords: *non-cash payment instruments, payment card, credit transfer, direct debit, internet-payments, mobile-payments.*

Introducere

Una dintre cauzele principale ale utilizării limitate a plăților fără numerar sunt, desigur, *obișnuințele vechi ale consumatorilor de a achita în numerar* [1]. Mulți consumatori retrag numerarul din conturile curente pentru a efectua cheltuielile necesare. În astfel de cazuri, plățile în numerar au loc imediat la sediul unei bănci, când, de exemplu, consumatorii achită plățile comunale. În alte cazuri, relația dintre retragerea numerarului și plata în numerar este mai puțin imediată, atunci când consumatorii retrag numerar la bancomate ca ulterior să achite în numerar pentru cumpărături, chiar dacă aceștia pot utiliza terminalul de plată pentru a efectua o plată fără numerar prin utilizarea aceluiași card de plată care a fost anterior utilizat pentru retragere de numerar.

Este de remarcat că în Republica Moldova, în special în spațiile urbane, există o infrastructură necesară ce ar permite majorarea plăților fără numerar. De asemenea, deprinderea de a efectua tranzacții în numerar pentru ca acestea asigură confidențialitatea este un motiv esențial, însă oricare ar fi tranzacțiile neformale pentru care consumatorii retrag banii din bancomate, numerarul retras provine din venituri formale, iar consumatorul nu are niciun interes argumentat pentru a ascunde cheltuielile aferente.

Comparând retragerile de numerar de la bancomate cu plățile fără numerar sau cu transferurile directe de pe card pe alt card, putem constata în ce măsură pot fi majorate plățile fără numerar fără o infrastructură adițională sau fără dezvoltarea unui cadru de reglementare pentru tranzacțiile neformale.

Rezultate și discuții

Este evident faptul că plățile fără numerar pot crește considerabil în Republica Moldova doar dacă consumatorii își vor schimba atitudinea față de plățile fără numerar. În același timp, consumatorii moldoveni trebuie să-și schimbe în totalitate comportamentul aferent plăților. În țara noastră nu există nicio tradiție de a elibera

cecurile în vederea achitării unor cheltuieli personale, precum se face în țările anglo-saxone, sau de a efectua debitări directe de la un cont la alt cont. La noi debitările directe sunt efectuate, preponderent, prin utilizarea sistemelor automatizate de deservire la distanță, precum Internet-payments. De remarcat că nivelul de utilizare a debitărilor directe reflectă starea economică a unei țări. Astfel, cu cât debitările directe au o pondere mai mare în totalul plăților fără numerar, cu atât economia este mai prosperă.

Totodată, pentru a efectua o plată cu cardul de plată la punctele comerciale nu este nevoie doar de POS terminal, dar și de personal capabil de a utiliza cu ușurință acest dispozitiv. Mai mult ca atât, multe magazine preferă să efectueze tranzacții la negru (de exemplu, plățile salariale pentru angajații magazinului); în consecință, preferă plățile în numerar. În așa cazuri apar situații în care consumatorilor li se comunică că POS terminalele nu funcționează și aceștia sunt nevoiți să achite în numerar.

Cifrele arată că moldovenii utilizează mult mai intens cardul de plată pentru a efectua o plată fără numerar peste hotarele țării. Observație ce demonstrează că ei se simt destul de confortabil să efectueze o tranzacție prin utilizarea acestui instrument de plată. De asemenea, aceasta ar putea fi un rezultat al comisioanelor destul de înalte care sunt percepute pentru retragerile de numerar peste hotare.

În ceea ce privește intervențiile posibile din partea statului, observațiile de mai sus sugerează dezvoltarea unei strategii de lungă durată dedicate educației financiare. În același timp, băncile licențiate, dar și prestatorii de plată nebankari trebuie să continue să promoveze diverse produse noi ce ar facilita plățile fără numerar.

Un alt impediment asupra utilizării plăților fără numerar în Moldova sunt *costurile înalte de procesare a tranzacțiilor fără numerar*. Comisioanele și taxele suportate de către agenții economici îi impun să se îndrepte mai mult spre plățile în numerar. Pentru consumatori, retragerile de numerar sunt gratis la bancomatele băncii care a emis cardul, iar o taxă modestă este instituită la retragerile efectuate la bancomatele altor bănci licențiate. Astfel, tranzacțiile în numerar sunt, practic, fără cost pentru consumatori. Cu toate acestea, în cazul tranzacțiilor fără numerar apar mai multe costuri, inclusiv taxa lunară pentru utilizarea sistemelor automatizate de deservire la distanță ale băncii. În acest caz, pentru consumatorii cu venituri modeste aceste taxe fac plățile fără numerar mai puțin atractive. Modul în care consumatorul alege să utilizeze un instrument de plată fără numerar depinde în mod esențial de comoditatea utilizării acestuia ce ar putea acoperi chiar și dezavantajele legate de costuri.

Costurile aferente plăților fără numerar sunt o problemă mult mai acerbă pentru comercianții care acceptă plățile prin intermediul dispozitivelor speciale, precum POS terminalele. În acest caz băncile licențiate care oferă comercianților POS terminale percep pentru acest serviciu o taxă lunară, iar suplimentar este achitat un alt tarif bazat pe volumul tranzacțiilor efectuate de comerciant. Taxa lunară, de obicei, nu este foarte înaltă și depinde de tipul de conexiune utilizat (telefonie fixă, internet sau GPRS), încadrându-se între 150 și 250 de lei.

Taxele percepute de către bănci în dependență de volumul tranzacțiilor încep de la 1,5% în cazul în care cardul de plată acceptat este emis de banca care deține POS terminalul, însă poate ajunge la 3,0% în situațiile în care cardurile sunt emise de altă bancă. În acest sens, remarcăm că pentru comercianți plățile fără numerar nu sunt deloc atractive comparativ cu încasările în numerar, chiar dacă aceștia nu au nicio intenție rea de a nu plăti impozite sau de a utiliza numerarul în tranzacții neformale. Totodată, și operarea cu numerarul implică anumite costuri fixe, precum menținerea registrului de numerar, depozitarea numerarului și altele.

În mare parte, taxele devin împovărătoare pentru comercianți din cauza că banca achizitoare plătește băncii emitente un comision interbancar situat la nivel de 1,2% și 2%. Având în vedere că sistemele de plăți cu cardul Visa și Mastercard sunt unicele organizații la nivel european care procesează plățile între clienți, comercianții, dar și băncile sunt nevoiți(te) să accepte condițiile impuse de acestea. La rândul lor, Visa și Mastercard folosesc puterea lor de piață pentru a menține la un nivel ridicat comisioanele interbancare. De la începutul anilor 2000, Comisia Europeană pentru concurență a luat mai multe măsuri în vederea reducerii comisioanelor interchange în Spațiul Economic European. Astfel, prin Regulamentul (UE) 2015/751 au fost fixate comisioanele interchange la nivel de doar 0,2% din valoarea tranzacției pentru cardurile de debit și de 0,3% pentru cardurile de credit. Regulamentul menționat oferă posibilitatea de a majora transparenta în ceea ce privește taxele impuse și de a intensifica concurența în domeniul afacerilor legate de emiterea cardurilor de plată prin înăsprirea condițiilor de licențiere și a altor condiții ce restricționează libertatea de a alege comercianții.

Limitarea comisioanelor interbancare a fost introdusă pentru ca să stimuleze comercianții să instaleze POS terminale, astfel încât acestora să le fie indiferent dacă clientul va achita cu cardul sau în numerar, fiind urmărit efectul de „test de indiferență a comerciantului”. Taxele curente percepute de la comerciant în cazul acceptării

unei plăți fără numerar transformă aceste plăți în tranzacții destul de costisitoare. În prezent, orice comerciant poate pune la dispoziția clientului dispozitive ce permit achitarea serviciilor sau bunurilor fără numerar, iar comercianții a căror cifră de afaceri depășește 2 milioane de lei sunt obligați să dispună de POS terminale.

În condițiile actuale de piață este puțin probabil ca comercianții să devină forța motrice care ar promova intens efectuarea plăților fără numerar.

În acest sens, putem menționa că la nivel european băncile își permit luxul de a procesa plățile electronice la comisioane mult mai mici față de cele din Republica Moldova și de a obține profit, având în vedere volumul enorm de plăți și creșterea continuă a acestora, fiind orientate spre o economie de producere în masă. În Republica Moldova situația diferă, iar nivelul comisioanelor la un nivel cu cele europene ar face această piață neatractivă pentru bănci din punctul de vedere al investiției în produse inovatoare care ar dezvolta piața serviciilor de plată electronice.

Un alt motiv al nivelului ridicat al comisioanelor impune comercianților apare urmare a mărimii relativ mici a pieței de emisie a cardurilor de plată în Republica Moldova, iar 4 bănci din 11 dețin poziția dominantă pe această piață. Tarifele interchange, dar și alte taxe percepute de la comercianți, sunt relativ joase pentru unele tipuri de tranzacții în cazul în care cardul de plată este emis de aceeași bancă la care se deservește comerciantul. În asemenea cazuri comercianții cu cifre de afaceri mari își permit să instaleze POS terminale de la diferite bănci cu scopul de a minimiza costurile tranzacțiilor. Această metodă este într-adevăr fezabilă, întrucât costurile fixe de menținere a dispozitivelor speciale sunt mici, însă nu toți comercianții își permit această metodă, astfel că ea devine puțin convenabilă pentru toate părțile implicate.

Concluzii

Nivelul înalt al comisioanelor interchange este un obstacol major în vederea promovării plăților fără numerar în țara noastră, iar intervenția autorităților în acest sens este inevitabilă pentru a putea influența gigantul de pe această piață, cum ar fi Visa și Mastercard, să reducă comisioanele interbancare, în acest scop fiind-le impuse unele limitări la nivelul comisioanelor.

Un impediment la fel de important în detrimentul plăților fără numerar în Republica Moldova reprezintă *prevalarea tranzacțiilor neformale în anumite sectoare ale economiei reale*. În special, o provocare deosebită în acest sens este reprezentată de agricultură, unde tranzacțiile neformale bazate pe numerar capătă o amploare enormă.

Impactul negativ al activităților neformale în cadrul sectoarelor economiei este strâns corelată cu opțiunea de a achita „salarii în plic”, adică eschivarea de la plata impozitelor prin efectuarea unei părți din salariu angajaților într-un mod neoficial.

Conform datelor prezentate de Biroul Național de Statistică, activitățile economice desfășurate în domeniul agriculturii, silviculturii și pescuitului dețin cea mai mare pondere în PIB-ul economiei neoficiale tenebre. Totodată, în agricultură, în afară de o parte a activității neformale, plățile în numerar au un rol esențial și de bază, întrucât mulți fermieri mici din zonele rurale nici nu au acces la servicii financiare moderne. În asemenea cazuri, este de menționat că accesul la serviciile financiare adecvate sunt un element-cheie al dezvoltării sociale și economice.

În Republica Moldova, infrastructura serviciilor financiare este bine dezvoltată în spațiul urban, însă este mult mai superficială în zonele rurale. Acest fenomen ar fi condiționat de cererea scăzută pentru astfel de servicii, ceea ce nu impulsionează mediul bancar să investească în aceste zone și să construiască o infrastructură adecvată. În asemenea circumstanțe este foarte clar că numerarul este cel mai eficient și comod instrument de plată în zonele rurale și că plățile fără numerar devin total neatractive pentru oamenii de la țară.

O altă barieră în utilizarea limitată a plăților fără numerar presupune *preocupările consumatorilor în ceea ce privește securitatea plății, riscurile implicate și confidențialitatea datelor*. Consumatorii sunt deseori reticenti în a adopta plăți digitale din cauza griji față de furtul de identitate și pierderea confidențialității. Pierderea confidențialității vieții private poate fi un obstacol pentru acei consumatori care preferă anonimatul oferit de numerar. Evident, în așa mod intră în joc economia informală, unde principalul scop este evaziunea fiscală. Însă, nu totdeauna evaziunea fiscală reprezintă principalul motiv al utilizării intense a numerarului. De multe ori consumatorii sunt preocupați de confidențialitatea datelor personale. Astfel, chiar dacă aceștia sunt deținători a unui card de plată, ei optează pentru retragerea de numerar la bancomate, evitând ca ulterior tranzacțiile efectuate să fie înregistrate la bancă. De asemenea, unii sunt sensibili la faptul că datele lor pot fi utilizate și împărtășite către părți terțe fără consimțământul lor.

Ponderea ridicată a volumului de plăți în numerar pentru bunuri și servicii se datorează în mare parte obișnuințelor moldovenilor și nedorinței de a se familiariza cu instrumentele de plată fără numerar, dar și cu soluțiile oferite ce permit achitarea de la distanță a diverselor produse și utilități. Având în vedere că modificarea comportamentului de a achita fără numerar în defavoarea plăților în numerar este un proces de lungă durată, chiar dacă infrastructura necesară este prezentă, este evident că este nevoie de o *strategie pe termen lung care ar avea impact asupra percepției consumatorului*. Strategia de educație financiară ar trebui să convingă utilizatorii despre comoditatea plăților fără numerar, siguranța pe care acestea le oferă, dar și despre costurile minime suportate de consumatorul final. Campaniile publice de informare sunt o soluție în acest sens, iar mișcarea lansată de BNM în 2019 pe o perioadă de 6 luni poate servi drept exemplu de stabilire a unei relații cu consumatorii. Pentru un impact mai major asupra percepției populației de a achita fără numerar, campaniile de acest gen trebuie să dureze ani întregi, iar pentru generațiile tinere lecțiile de educație financiară să ocupe un loc important, la fel ca în alte state europene.

În timp ce autoritățile centrale sunt cele care pot elabora strategii, băncile licențiate la fel joacă un loc important în sprijinirea mișcărilor de acest fel, urmând să *depună eforturi suplimentare de marketing a produselor noi de plată, precum și să acorde sprijin la inițierea utilizării unui nou serviciu de plată*. Consumatorii au nevoie de a fi consiliați și convingși că adoptarea unor noi deprinderi de plată aduce o serie de avantaje ce acoperă toate eforturile de adaptare și suportare de costuri.

Întrucât la nivel național comisioanele interbancare sunt mult peste mediile internaționale, acestea rămân un impediment important în vederea impulsivării plăților fără numerar. Un exemplu ar servi măsurile luate de Comisia Europeană în acest sens – de *a limita prin lege mărimea maximă a comisionului perceput*. Însă, întrucât piața locală nu are un volum mare de tranzacții precum este cel din UE, micșorarea taxelor ar face această piață neatractivă pentru băncile autohtone. Totuși, un studiu în acest sens ar putea răspunde la ce nivel minim ar putea reduce băncile comisioanele interchange, purtând discuții și cu giganții Visa și Mastercard pentru a putea beneficia ulterior de oportunitățile aduse de expansiunea plăților fără numerar în Republica Moldova.

În absența unui progres în vederea micșorării costurilor, o altă opțiune ar fi *micșorarea pragului cifrei de afaceri a comercianților peste care aceștia să ofere clienților posibilitatea de a achita prin intermediul POS terminalelor*. (În prezent, cifra de afaceri care obligă comercianții să pună la dispoziție clienților terminalele POS este de 2 milioane lei.)

În multe țări europene, tranzacțiile care depășesc un anumit prag valoric trebuie să fie efectuate prin instrumentele fără numerar. Această experiență internațională pune în discuție dacă o astfel de limită ar fi o metodă eficientă în vederea reducerii tranzacțiilor neformale. Acest lucru ar putea însemna transparentizarea tranzacțiilor în mai multe ramuri cu o pondere mare a tranzacțiilor neobservate în PIB.

O altă măsură propusă în acest sens este legată de partea fiscală. În cazul în care consumatorii achiziționează bunuri și servicii prin intermediul instrumentelor fără numerar, este redus considerabil riscul de evaziune fiscală din partea comerciantului și, respectiv, aceasta determină creșterea veniturilor guvernamentale. Prin urmare, *un stimulent fiscal* ar putea ajuta la oficializarea impozitării unor activități economice neformale. Din experiența internațională, în calitate de stimulente ar putea servi o rambursare parțială a TVA pentru plățile efectuate cu ajutorul cardului de plată sau o loterie fiscală în care bonurile de plată, urmare a unei tranzacții fără numerar, să fie eligibile de a câștiga premii.

Asigurarea accesului la serviciile financiare în zonele rurale este de asemenea o condiție importantă pentru ca consumatorii, indiferent de locul în care se află, să poată efectua plăți fără numerar. Totodată, aceasta reprezintă o condiție de bază a dezvoltării economice și sociale, reprezentând un element-cheie al infrastructurii publice. Rolul statului în acest sens nu este de a furniza astfel de servicii esențiale în spațiile rurale, ci de a asigura premisele necesare din punct de vedere legal ca diferiți actori să fie interesați să se lanseze pe piață și să ofere o gamă largă de servicii financiare.

În Republica Moldova, accesul la POS terminale și la filialele băncilor este limitat în zonele rurale. Această provocare ar însemna, suplimentar, o analiză detaliată a situației demografice în zona analizată, luând în considerare fenomenul de migrație accentuat în Republica Moldova și de îmbătrânire a populației. Pe parcursul ultimilor ani, zonele rurale au fost marcate de plecări masive peste hotare ale persoanelor apte de muncă, în special tinere. Prin urmare, statul ar trebui să dezvolte o strategie de furnizare a serviciilor publice esențiale, inclusiv servicii financiare în zonele rurale, în așa mod încât să fie rentabile și pentru furnizorii de servicii.

Altfel, nu ar exista nicio motivație economică pentru orice agent economic de a se implica în dezvoltarea accesului la serviciile financiare în zonele rurale.

Oficiile poștale reprezintă, la moment, unicele puncte centrale pentru comunicare și prestare a serviciilor financiare, prezente, practic, în orice sat din Republica Moldova. Acestea ar putea oferi o gamă largă de servicii financiare, inclusiv retrageri de numerar din conturile bancare, deschiderea conturilor de economii care pot fi accesate prin intermediul unui card de plată etc.

Majoritatea instrumentelor de plată fără numerar cer o infrastructură solidă ce presupune prezența unui cont de plată, a cardurilor de plată, bancomatelor, accesului la SADD (de ex., internet – payments), POS terminale, elemente indisponibile în zonele rurale slab populate. De asemenea, venitul mediu al oamenilor de la țară este relativ mic, iar potențialele tranzacții efectuate de aceștia, cel mai probabil, nu ar justifica atragerea unor investiții în infrastructura serviciilor de plată. Prin urmare, statul ar trebui să se concentreze prioritar pe asigurarea accesului la serviciile de plată de bază, după care – pe extinderea posibilității efectuării plăților fără numerar, în cazul în care acestea ar putea fi eficiente și rentabile.

Referințe:

1. *The limited use of non-cash payments in Moldova: Diagnosis and policy options*. German Economic Team Moldova, 2016 [online]. [Accesat: 27.10.2020]. Disponibil: https://www.get-moldau.de/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/PP_02_2016_en.pdf.
2. Banca Națională a Moldovei încurajează utilizarea metodelor de plată fără numerar [online]. [Accesat: 23.11.2020]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/banca-nationala-moldovei-incurajeaza-utilizarea-metodelor-de-plata-fara-numerar>
3. Mijloace de plată fără numerar [online]. [Accesat: 23.11.2020]. Disponibil: <https://www.bnro.ro/Mijloace-de-plata-fara-numerar--305.aspx>

Date despre autori:

Mihail GÂRLEA, doctor, conferențiar universitar, Facultatea de Științe Economice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: mihaigirlea1982@gmail.com

Ana BERDILĂ-CĂRLAN, doctor, conferențiar universitar, Facultatea de Finanțe, ASEM.

Prezentat la 23.11.2020